

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Дрозд Валентини Георгіївни на дисертацію Лося Богдана Юрійовича на тему «Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність теми дослідження є обґрунтованою, оскільки статтею 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Особливу роль у забезпеченні охорони зазначених цінностей належить державним органам, що здійснюють діяльність у сфері правосуддя. Незважаючи на високі вимоги, які пред'являються законодавством України до діяльності державних органів, ситуація в цій сфері є вкрай негативною. Спостерігається чимало порушень під час досудового розслідування в кримінальних провадженнях: недотримання процесуальних норм, односторонність і неповнота розслідування тощо. Серед найбільш небезпечних порушень у цій сфері є притягнення завідомо невинних до кримінальної відповідальності як специфічний прояв зловживання владою або службовим становищем.

З огляду на зазначене та положення, викладені дисертантом у рукописі дисертації на сторінках 16–17, актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Рукопис є ґрунтовним аналізом кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, виконаним з високим рівнем теоретичної змістовності та методологічної системності.

Дисертантом обрано низку методологічних підходів, з-поміж яких: історичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, функціональний, прогностичний та ін. Загальні логічні прийоми (дедукції, індукції, моделювання) використано для уточнення змісту окремих понять, а також формулювання дефініцій.

Методологічний ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений тим, що в роботі з позицій методологічного плюралізму обґрунтовано власне бачення кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій, що передбачає виявлення нормативно-правових прогалин, аналіз інституційних та функціональних зв'язків між суб'єктами кримінального судочинства.

Текст дисертаційного дослідження має чітку логіко-структурну побудову, що сприяє легкому сприйняттю складної аналітичної інформації. Серед позитивних аспектів варто також виокремити чіткість викладення матеріалу та ясність формулювань. Використання філософських,

загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження забезпечили достовірність результатів дослідження. При цьому обґрунтованість отриманих автором наукових результатів також базується на логічній та достатньо переконливій аргументації висловлених положень і висновків.

Дисертаційна робота демонструє системний підхід до аналізу нормативних ініціатив та реформ у сфері кримінально-правової охорони правосуддя, відкриває нові перспективи для подальших досліджень окресленої у предметі дослідження проблеми в умовах війни, цифровізації кримінального провадження.

Рецензований текст поєднує концептуальну новизну, логічну послідовність і нормативну конкретику. Дисертаційне дослідження демонструє високу академічну якість та потенціал до подальшого розвитку обраної наукової теми. Здійснений науковий аналіз має вагомий потенціал для подальших прикладних розробок правового забезпечення охорони правосуддя.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, розкрито шляхи та форми їх упровадження; визначено апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Структура роботи дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором.

У першому розділі, де йдеться про об'єктивні ознаки притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності за КК України, доведено, що під родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти правосуддя доцільно розуміти суспільні відносини, які для досягнення мети справедливості забезпечують нормальне функціонування органів правосуддя при розгляді адміністративних, господарських, кримінальних і цивільних проваджень, а також органів та осіб, що сприяють належному здійсненню правосуддя в рамках дотримання конституційних принципів судочинства.

У другому розділі досліджено суб'єктивні ознаки притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності за КК України. Підтримано позицію, що суб'єктивна сторона притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності характеризується тим, що кримінальне правопорушення, передбачене статтею 372 КК України, може бути вчинено лише з виною у формі прямого умислу. Констатовано, що винна особа усвідомлює, що вона притягує до кримінальної відповідальності особу, вина якої в інкримінованому їй кримінальному правопорушенні відсутня, безумовно знає, що тим самим порушує норми кримінального та кримінального процесуального закону, але незважаючи на це, бажає притягнути невинну особу до кримінальної відповідальності.

Третій розділ присвячено дослідженню спеціальних питань кримінальної відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати, що наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що в дисертації здійснено кримінально-правову характеристику притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності з урахуванням останніх змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства, а також реформи статусу органів прокуратури.

Найбільш вагомими з теоретико-практичних положень, рекомендацій, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, убачаємо такі:

вперше:

- запропоновано доповнити частину другу статті 372 КК України такою кваліфікуючою ознакою, як «притягнення завідомо невинуватої особи до кримінальної відповідальності за вчинення нею кримінальних правопорушень, у разі вчинення яких не застосовуються строки давності»;

- зроблено висновок, що вживання терміна «обвинувачення» у тексті частини другої статті 372 КК України свідчить, що моментом закінчення діянь, передбачених у цій нормі, є не момент ознайомлення завідомо невинуватої особи з письмовим повідомленням про підозру, а момент складання обвинувального акта про вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину уповноваженою на це особою (дізнавачем, слідчим або прокурором), тобто висунення обвинувачення у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину. А до цього моменту, тобто з часу повідомлення про підозру, навіть у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, дії винних осіб підпадають під кваліфікацію за частиною першою статті 372 КК України;

- обґрунтовано доцільність заміни словосполучення «докази обвинувачення» на «фальсифікація у кримінальному провадженні» у диспозиції частини другої статті 372 КК України для узгодження цього поняття з тим, що використовується у частині першій статті 84 КПК України, а також усунення подвійного вживання одного й того самого терміна в тексті кримінально-правової норми.

Ознайомлення з науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення та висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий рівень наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має обґрунтовані й достовірні авторські наукові положення та висновки, які доповнюють наявні позиції науковців або пропонують нові способи розв'язання окресленої у предметі рукопису проблеми.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес і можуть бути використані в:

- правотворчості* – для вдосконалення законодавства у частині кримінальної відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності;

- правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у частині кваліфікації кримінальних правопорушень

проти правосуддя;

науково-дослідній роботі – для подальших досліджень у галузях кримінального права та кримінології щодо кримінально-правової та кримінологічної характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності;

освітньому процесі – для здобувачів вищої освіти при викладанні навчальних дисциплін «Актуальні проблеми застосування кримінального права», «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація» та «Кримінологія».

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації висвітлено в чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також в 1 тезі доповіді на міжнародній науково-практичній конференції.

Таке представлення результатів наукової роботи повною мірою вказують, що дисертація пройшла **належну апробацію** та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Опубліковані праці повністю відображають основний зміст дисертаційної роботи та відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

Дисертаційна робота містить теоретичні положення й висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертаційній роботі ідеї та положення науковців мають відповідне посилання й застосовані з метою підкріплення ідей автора. Під час ретельного вивчення змісту дисертації Лося Б. Ю. не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та в наукових публікаціях здобувача.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту й оформлення *Попри наукову цінність роботи дисертація не позбавлена певних зауважень і суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень:*

1) автор досить обґрунтовано пропонує замінити словосполучення «докази обвинувачення» на «фальсифікація у кримінальному провадженні» у диспозиції частини другої статті 372 КК України. Водночас частина друга статті 372 КК України вказує на штучне створення доказів обвинувачення або іншу фальсифікацію, тобто прив'язує фальсифікацію саме до доказової бази. Сама по собі фальсифікація в межах кримінального провадження може набувати різноманітних форм, не завжди прямо пов'язаних із притягненням завідомо невинної особи до кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим, під час захисту автору слід представити додаткові аргументи, що обґрунтовують доцільність запропонованої ініціативи;

2) автор розвинув позицію про те, що після скасування статті 375 КК України постановлення судом обвинувального вироку щодо завідомо

невинуватої особи також входить до змісту такого діяння, як «притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності». Разом із тим з тексту дисертації не зрозумілий зв'язок статті 372 КК України та декриміналізованої статті 375 КК України. Більше того, таке положення повертає нас до дискусії моменту початку реалізації кримінальної відповідальності – повідомлена підозра чи обвинувальний вирок суду, що набрав законної сили;

3) на с. 190 автор зазначає, що мета й мотив не є обов'язковими ознаками складу притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, однак підлягають встановленню, оскільки входять до предмета доказування у кримінальному провадженні відповідно до статті 91 КПК України. З диспозиції частини першої статті 372 КК України випливає, що метою при вчиненні розглядуваного кримінально протиправного діяння власне й виступає притягнення завідомо невинної особи до кримінальної відповідальності. Однак, ця мета є лише первинною метою вчинення аналізованого кримінально протиправного діяння, оскільки проміжною метою його вчинення може бути, переважно, поліпшення показників роботи й тим самим догодження керівництву, у той час як кінцевою метою є прагнення покращити своє службове становище, отримати вигоду від того, що догодив своєму керівництву.

Такий висновок має бути підтверджений або опитуванням слідчих, прокурорів та суддів, або вивченням відповідних вироків, проте мною цього у дисертації не виявлено;

4) досить дискусійним є висновок автора про те, що письмове повідомлення про підозру є знаряддям вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 372 КК України. У теорії кримінального права знаряддям вчинення кримінального правопорушення вважають те, за допомогою чого вчинялося кримінальне правопорушення. Якщо письмове повідомлення про підозру дійсно визнати знаряддям вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 372 КК України, тоді воно має стати його конститутивною ознакою, проте воно точно таким не було до набрання чинності КПК України 2012 року.

Водночас наведені вище зауваження істотно не впливають на високі здобутки роботи, яка є новим, актуальним і змістовним дослідженням.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Лося Богдана Юрійовича на тему «Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікованою науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання.

Дисертаційне дослідження Лося Богдана Юрійовича на тему «Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності» виконане на належному науково-теоретичному рівні, за своєю актуальністю, достовірністю й обґрунтованістю одержаних результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а його автор – Лось Богдан Юрійович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ –

**провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2
Донецького державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**

Валентина ДРОЗД

Підпис Дрозд Валентини Георгіївни засвідчую

**Т.в.о. начальника відділу документування
службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ

